

lő feladatoknak alázatos munkával végzett szolgálatáról. Ember, tudós és politikus szintézise e könyv.

A modern magyar kultúrpolitika alapjait a XIX. század nagy állambölcseleje Eötvös József, rakta le. Utódai közül Trefort Ágoston, Wlassics Gyula, Berzeviczy Albert, Klebelsberg Kuno és Hóman Bálint építették tovább nagylendülettel a magyar kultúra hatalmas művét. Alkotásaik a történelmi hagyományok folytonosságával a jövő felépítését biztosították. Nem kétséges, hogy ezeken az alapokon kell felépülnie a magyar művelődésnek a jövőben is a nagy elődökhöz méltó utódok munkája nyomán.

TÓTH LÁSZLÓ

Hermann Egyed: A vallásos ember a barokk korban. Budapest, 1942, 8-ad r. 34 l.

Magyarország XVIII. századi egyháztörténetének magas és tárgyilagos szempontok szerint való áttekintése Hermann Egyednek ez a tanulmánya. A katolikus egyház számára a XVIII. század az újjáépítés munkáját jelentette. A katolikus restauráció eredményeit ekkor viszi át az egyház az életbe; a nagyszabású templomépítések, kolostoralapítások a külső kifejezői a barokk korbeli katolicizmus belső erejének. A török hódoltság alól felszabadult területeken pedig a teljes újrakezdés munkája volt a XVIII. század. A század második felében már erősen érezteti hatását a felvilágosodás, amelynek terjedését Bécs franciás műveltségén kívül a fejedelmi abszolutizmus segítette elő a leghatékonyabban. A protestáns egyházak, a katolikus restauráció által elszenvedett vesztéseiket szellemi életük elmé-

lyítésével, vallási kultúrájuk emelésével igyekeztek pótolni. A fejedelmi abszolutizmus korlátlan érvényesülése II. József idejében a vallásszabadság jelentős tényezőit biztosította számukra. Német és németalföldi iskoláztatásuk révén a felvilágosodás német eszmevilága hódította meg a magyar protestantizmust. Kiváltképpen politikai okok vezették a bécsi kormányserveket a magyarországi keleti ritusú népességgel szemben. Bécs, különösen Kollonich Lipót kormányzata alatt, örömmel látta volna, ha ezek a Rómával való unió révén is közelebb jutottak volna a Habsburg-birodalom katolikus eszményeihez. De az uniót csak a ruthének között sikerült teljesen keresztül vinni. Az erdélyi románok már vallási megoszlásban maradtak, a délvidéki szerbek pedig a letelepedésük alkalmával nyert kiváltságok birtokában mereven elzárkóztak az unió elől. Már a XVIII. század közepe táján Moszkva felé kerestek tájékozódást. A bécsi politikát a nemzetiségek számára megadott vallási kiváltságoknál kétségtelesenül magyarellenés szándékok is vezették. Viszont ezzel meg is vetették a délszláv-illir politika szellemi alapjait.

Hermann Egyed tanulmánya, egy fejezet a *Magyar Művelődéstörténet*ből, tárgyilagos értékelése a barokk Magyarország egyházpolitikájának és a keresztény egyházak belső életének.

TÓTH LÁSZLÓ

Márai Sándor: Röpirat a nemzetnevelés ügyében. Révai, Budapest, 1942. 112 lap.

Az utóbbi időben nemzetnevelésünkről megjelent írások és hozzászólások között minden egyoldalúsága és fogyatékosága mel-

lett is kétségtelenül a legnagyobb figyelmet érdemli Márai Sándor röpirata, mely tárgyánál fogva élénk vitát és részben heves ellenkezést váltott ki. Könyvében tulajdonképpen kevés a pedagógia, annál több a politikai elmélkedés a magyar hivatásról, a nemzeti öntudatról, a háború kollektív felelősségéről és a világismeretről, az eltömegesedés veszélyéről, a keresztény kultúra elmélyítéséről a műveltség és béke hősiességéről, stb. Tulságosan is elvont és gyakorlatiatlan, de mély felelősségérzetről tanuskodó írásában minden kicsinyes pártszenvedélyen felülemelkedve, az egyetemes magyar érdekeket tartja szem előtt, mikor a felelőtlen tömeg-ember uralomvágyával szemben minden társadalmi osztály értékeit a nemzet elit-jében akarja egyesíteni, hogy így az ország vezetésében a „minőségi elv“, a szellemi életben pedig a középszerűség helyett a „tudatos igényesség“ és „rangérzék“ érvényesülhessen. Márai csak a célkitűzésig jutott el, de nem gondolt arra, hogy a nemzetnevelés legfőbb problémája mégis csak az, hogy gyakorlatilag *hogyan* lehetne a nevelésre váró nagy magyar tömegek életszínvonalát emelni, s így kulturális „igényesség“-ét kifejleszteni. Írása, mint sokszor elárulja, talán nem is akar más lenni, mint egy erőteljes és „bátor“ hanggal több a szellem és politika lealacsonyodása ellen: „Szembenézni a téveszmékkal, szembeszállni az előítéletekkel, ostromozni a tunyaság és a kényelmes érdekszulte illuziókat, megszabadítani magunkat és embertársainkat minden divatos, de az idő ellenőrzésén még át nem esett korezmétől, tisztán látni a kor szellemi zürzavarában, egy társadalmi, gazdasági és kulturális sorsforduló számumjában meg-

őrizni az értékeket, melyeket az európai műveltség értéknek megismert; mindehhez bátorság kell.“ (95. old.)

A nagy európai szellemi vitában, a népek, fajok és világnézetek élet-halálharcában, mivel tudja, hogy akarva-nem akarva a győztes majd felveti a „kollektív felelősség“ kérdését, tekintve, hogy minden nemzet „szerződéses viszonyban él az emberiséssel“, Márai már előre tisztáznia akarja Magyarország szerepét: a magyar nem imperialista és nem kegyetlen; történelmi sorsa méltányosságra és óvatosságra tanította. A magyar ember páratlanul józan, mértéktartó; önmagával és a világgal szemben csak egy kötelességet ismer: megmaradni. Ezért sohasem akarta „világnézetét, a társadalmi berendezkedésről vallott elveit más népekre rákényszeríteni, soha nem óhajtott egyetlen olyan falut elfoglalni, mely ezer éven át nem tartozott a Szent István-i birodalomhoz.“ Hazánk helyzetét európai távlatokban látja, s népünk dunavölgyi hivatását, „minőségi vezetékszerepét“ multja, képességei és sajátos szellemi alkata alapján történelmi küldetésnek tekinti. Ezzel kapcsolatban ő is felveti a „mi a magyar?“ kérdését, s a gazdaság magyar természetből csak néhány, meglehetősen önkényesen összeállított jellemvonást emel ki: „A magyar nem romantikus, nem is álmodozó. Jellemző tulajdonsága és képessége a józanság, a valóságérzék, a helyes ítélőképesség. A magyarnak oly arányérzéke van, mint kevés népnek Európában.“ Márai szerint, a magyarságot legjobb szellemei, Szent István, Zrínyi, IV. Béla, Pázmány Péter, stb. „nem önimádatra, hanem mértéktartásra, hivatásérzékre, rangérzékre és önismeretre

nevelték," s nyilvánvalóan ennek a röpiratnak is ez a tiszteletreméltó célja. Mint vérbeli magyar író, hazájának és fajtájának rajongó szeretete mellett az emberiség közös kultúrkincseit és szépségeit az ország határain túl is mindenütt felleli, s ezért idéz oly szívesen kicsiny, de nagyműveltségű nemzetek példáiból. Politikai és kulturális eszmefuttatásai, melyekről különbözők lehetnek a vélemények, a Nyugattal eltelt, humanista polgár vallomásai. A háború utáni Európát nagy gazdasági egységnek képzei el, melynek keretén belül minden nép szabadon megőrizhetné kulturális és nemzeti sajátosságait, s a nagy nemzetek számbeli fölényével a kis népek „minőségi“ értékeit állítja szembe. Márai a tömeg nevelhetőségét illetőleg alapjában véve pesszimista, kevés kapcsolata van a széles néprétegekkel, s ezért nem is tud igazi közösségi nevelést elképzelni. A nemzet emelkedésének útját egyes tagjainak tökéletesedésében látja, vagyis az egyéniség minél teljesebb kifejlésztésében, s így nevelés-tana, — melynek részleteivel adósunk marad, — minden értékével együtt az individualizmus körében mozog.

VÁNDOR GYULA

Nagy Julia: Térképek 1936—40. Az 1936—40. évkör magyar szakkönyvészete. Országos Széchényi Könyvtár. Budapest, 1942. 303. l.

A térkép már régen nemcsak a földrajztudomány és a helyrajzi tájékozódás segédeszköze, hanem a gyakorlati és tudományos élet minden területén nélkülözhetetlen. Ma, a Szent István koronájától elcsatolt területek többszöri visszatérése idején, különösen érezzük szükségét a szakszerű

és részletes tájékoztatást nyújtó térképeknek. E téren érzett hiányt pótol szerző műve. A nem kevesebb, mint 1883 térképcímet közlő katalógus az anyagot szakszerű csoportosításban és könnyű áttekintésben mutatja be. Tájékoztatást nyújt külön-külön a katonai, tudományos, államigazgatási, iskolai- és oktatásügyi térképekről. A katonai térképek Közép-Európa államain kívül különösen Magyarországra terjeszkednek ki részletesen és azt vármegyéenként ismertetik. A tudományos térképek korszerű és tanulságos leíróföldrajzi, általános földrajzi, település-, gazdaság-, és növényföldrajzi anyagot tartalmaznak. Bemutatják az európai és Európán-küüli geopolitikai felvételeket. A gyűjtemény igen értékes térképanyagot közöl a rokontudományok: földtan, talajtan, ösföldrajz, néprajz, nemzetiség, népmozgalom, statisztika, nyelvészet, történelem, hadtörténelem, művészettörténet, régészet, stb. köréből. Az államigazgatási térképek vármegyéenként mutatják be Magyarországot. Tanulságos közigazgatási térképeket találunk a világ városokról és Magyarország egyes tájairól. Nagy érdeklődésre tarthatnak számot a közlekedési-, kiránduló-, turista-, és idegenforgalmi térképekről adott beszámolók is. Számos vízépítésügyi és hidrológiai térkép szemlélteti hazánkon kívül, főleg Franciaország és Olaszország vízrajzi állapotát. Hosszú sorozat mutatja be a székesfőváros városépítésügyét. Végül ismerteti az utolsó öt évben megjelent iskolai atlaszokat, falitérképeket és hazánk oktatásügyi térképeit. Az értékes és szakszerű összeállítást pontos hely- és személynévmutató egészíti ki.

Úgy szerző, mint kiadó jó szolgálatot tettek e könyv megjelen-